

Íslendingar í heiðni og kristni

Bls. 54–77

Þetta er lengsti kafli bókarinnar og sá sem eðlilegt er að dveljast lengst við í kennslu. Talsverðu rými er varið til að kynna nokkrar frægar sögupersónur og er því efni m.a. ætlað að vera brú yfir í frekari kynni af efni fornþókmennta. Af Þjóðarsögu og Þjóðfélagslýsingu er einkum dvalið við heiðna trú og kristnitöku, þrælahald og höfðingjastjórn – atriði sem einnig koma við sögu í kaflanum um Rómverja og Þjóða því heim upprifjun og samanburði. Einnig er sagt frá sveitalífi og bjargræði. Af inntaksmarkmiðum aðalnámskrár er hér um að ræða þessi:

Nemandi á að

- hafa nokkra þekkingu á gæðum lands við landnám, enn fremur trú og siðum, atvinnuháttum og stjórnskipan fyrstu aldir Íslandsbyggðar
- vita hvernig kristni festi rætur á Íslandi

Fyrir nemendur, sem ráða illa við mikinn texta, má finna léttari umfjöllun um svipað efni í fyrstu köflum kennslubókarinnar *Lífið fyrr og nú* (einnig hljóðbók).

Auk verkefna með einstökum undirköflum er æskilegt að kaflanum í heild eða fyrri hluta hans fylgi *heimildaverkefni* þar sem nemendur fá tækifæri, hver eftir sinni getu, til að lesa og hlusta á margvíslegt efni um þekkta Íslendinga á söguöld (þ.e. tímanum eftir landnám og fram um kristnitöku).

Fornritunum sjálfum er tæplega hægt að mæla með, a.m.k. ekki í 5. bekk, en best læsu nemendurnir kynnu að ráða við valda kafla sem finnast í lestrarbókum, t.d. *Rauðkápu* og eldri bókum. Endursagnir fyrir börn eru til á heilum sögum, *Laxdæla* eftir Gunnar Karlsson (fyrir Námsgagnastofnun), *Njála, Egla og Laxdæla* (myndskreyttar með ýmsum sögufróðleik) eftir Brynhildi Þórarinsdóttur, *Njála lifandi komin* eftir Jóhannes Eiríksson. Um hluta af Egils sögu er léttlestrarbókin *Egill* eftir Torfa Hjartarson (einnig á myndbandi). Eldri kennslubækur í sögu Íslands geyma efni um hetjur fornsagna, t.d. *Sjálfstæði Íslendinga 1* (kafli um efni Gunnlaugs sögu, einnig til sem hljóðbók) og *Íslands saga 1* eftir Jónas Jónsson frá Hríflu (gömul en þó til sem hljóðbók). Um Gísla sögu er kvikmyndin *Útlaginn*. Þá er tilvalið, ef námsefnið *Leifur Eiríksson – á ferð með Leifi heppna* er ekki kennt sérstaklega, að nota það í þessu sambandi.

Hafi nemendur náð að lesa eða heyra meira og minna af þessu efni eða öðru álíka geta þeir unnið úr því með ýmsu móti, t.d. teiknað minnisstæð atriði og persónur eða búið til ímyndaðar persónur. Hægt er að fara yfir bls. 54–63 og biðja nemendur að rifja upp hvort þeir hafa lesið meira um þær persónur sem þar koma við sögu. Þá getur kennari stýrt umræðu þar sem nemendur rifja upp og bera saman hverju þeir kynntust um atriði eins og: vopn og bardaga, vinnu, mat, föt, hús, hesta, skip, börn og uppeldi, konur, heiðna trú, galdra o.s.frv.

Egill Skallagrímsson

Bls. 54–55

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvernig var Egill sem barn og síðan fullorðinn maður? Hvaða sögur þekkja nemendur af honum?
- Hvaða kosti hafði hann og hvaða galla?
- Hvernig væri staða Egils ef hann væri uppi í nútímasamfélagi?

Verkefni

- Nemendur spinna leikþætti úr sögum af Agli Skallagrímssyni.

Fróðleikskorn

Egill Skallagrímsson

Teikningin af Agli (bls. 54) er úr pappírshandriti frá 17. öld. **Lágmyndin** er eftir danska listakonu, Anne-Marie Nielsen (takið eftir storminum, frá hægri).

„**Mr. Skallagrímsson**“ (mynd bls. 55) er einleikur, byggður á Egils sögu, sem Benedikt Erlingsson samdi og flutti í Landnámssetrinu í Borgarnesi.

Krækjur

Landnámssetur www.landnam.is

Goðsagnir og Íslendingasögur er myndband, fáanlegt hjá Námsgagnastofnun, þar sem er að finna yfirlit yfir Íslendingasögurnar í máli og myndum. Leiknir eru smábútar úr sögunum.

<http://nams.is/allt-namsefni/vorunr/3607>

Þorgerður, Melkorka og Ólafur pá

Bls. 56–57

Umræður eftir lestur kaflans

- Var Melkorka mállaus? Þekkið þið einhvern sem er mállaus? Hvað með börn sem koma til landsins með annað tungumál?
- Hvernig ætli sé fyrir krakka að flytja í nýtt land og þurfa að fara í skóla og læra nýtt tungumál.
- Hvernig ætli Melkorku hafi liðið? Hvernig hafði líf hennar verið?
- Hvers vegna skipti máli að giftast einhverjum sem var vel ættaður?
- Hvers vegna ætli Egill hafi leyft dóttur sinni að hafa eitthvað um það að segja hverjum hún giftist?

Verkefni

- Takið eina kennslustund, frímínútur eða afmarkaðan tíma heima fyrir og prófið að vera mállaus. Skrifid stutta lýsingu á því hvernig gekk. Lentuð þið í einhverjum vandræðum? Hvernig leystist úr þeim? Voru einhverjir kostir?

Fróðleikskorn

Þorgerður, Melkorka og Ólafur pá

„Höskuldur keypti Melkorku, dóttur Mýrkjartans Írakonungs; þeirra son var Ólafur pá,“ segir í Landnámu. Að öðru leyti er saga Melkorku sögð í Laxdæla sögu (nákvæm endursögn í lestrarbókinni *Raudkápu*). Að hún sé konungsdóttir táknað að hún sé dóttir eins af allmörgum írskum smákonungum. Ljóst er að hún var til sölu sem kynlífsþræll, í háu verði vegna æsku og útlits. Slík viðskipti hafa verið fylgifiskur þrælahalds, á Íslandi eins og annars staðar (sbr. kvíðafullt fas stúlknanna á málverkinu bls. 15), og þykja ekki tiltökumál í Laxdælu.

Af þrælum eru fjölmargar frásagnir í fornritum, bæði Landnámu og Íslendingasögum, en hætt við að fáar þeirra séu annað en þjóðsögur eða tilbúningur (t.d. er lítil ástæða til að leggja trúnað á sögur af þrælum þeirra Ingólfs og Hjörleifs). Melkorka, sem er eini nafngreindi fulltrúi íslenskra þræla í þessari bók, er að því leyti trúverðug persóna að þekkt ætt hefur talið hana formóður sína. Á bls. 61 er bent á að ætterni hennar sé e.t.v. ekki sannsögulegt. Jafnvel er hugsanlegt að nafn hennar sé tilbúningur, lesið út úr örnefni (Melkorkustöðum) eins og algengt virðist vera í fornritum; sjá nánari skýringu Gunnars Karlssonar í kennarahandbók með endursögn hans á Laxdæla sögu (http://www.nams.is/pdf/laxdaela_saga_net_.pdf) bls. 9.

Kjartan og Guðrún

Bls. 58–59

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvers vegna var svona mikið atriði að hefna þeirra sem voru drepnir eða urðu fyrir miska?
- Hvaða kosti og galla hafði það fyrirkomulag í för með sér?
- Hvernig er það í dag með hefndina? Er venjan að hefna sín ef eitthvað er gert á hlut manns?

Verkefni

- Hefðu Kjartan og Guðrún átt að breyta öðruvísi á einhverjum tímapunkti. Halda má málfund í bekknum um það.

Krækjur

Laxdæla <http://www.snerpa.is/net/isl/laxdal.htm>

Egils saga <http://www.snerpa.is/net/isl/egils.htm>

Brennu–Njáls saga <http://www.snerpa.is/net/isl/njala.htm>

Íslendingasögur

Bls. 59–61

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvað í sögunum sem þið þekkið er líklegt til að vera satt og hvað ekki?
- Hvenær haldið þið að Íslendingasögurnar hafi gerst?
- Hvenær haldið þið að þær hafi verið skrifaðar?

Verkefni

Hópverkefni

- Hver hópur kynnrir sér eina Íslendingasögu og endursegir söguna fyrir hina í bekknum án þess að notast við skrifaðan texta. (Markmiðið að þjálfra frásagnarhæfileika.)

Ólafur Tryggvason og Ólafur helgi

Bls. 62–63

Umræður eftir lestur kaflans

- Ætli það sé einfalt mál að skipta um trúarbrögð hjá heilli þjóð?
- Hvernig væri það gert í dag ef við ætluðum að skipta um trú hjá heilli þjóð? Hvaða aðferð myndu nemendur nota til þess?
- Hvers vegna ætli konungurinn í Noregi hafi viljað stjórna því á hvað fólk trúði?

Verkefni

- Hérna er sagt frá því hvernig Noregur varð kristinn. Rifjið upp allt sem segir frammar í bókinni um það hvernig ýmis önnur lönd urðu kristin. Ætli mörg lönd hafi orðið kristin á undan Noregi? Og voru einhver önnur lönd þar sem kóngurinn eða keisarinn ákvað að fólkið ætti að skipta um trú? Hér mætti skipta bekknum í hópa og setja nemendur í hlutverk trúboða. Nemendur semja svo ræður til að sannfæra hina um að taka upp þá trú sem hver og einn stendur fyrir.

Kristnitakan á Íslandi

Bls. 63–65

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvað veistu um kristnitökuna á Íslandi?
- Hvaðan var kristnin upprunnin?
- Af hverju ákvað Þorgeir að allir skyldu taka kristni, hann var sjálfur heiðinn?
- Hvaða kosti skyldi kristnin hafa sem höfðu í för með sér að fólki líkaði fljótt við hana?

Verkefni

- Í þessari bók er kristnitakan aðallega tengd við Ólaf Tryggvason. Auk þess er Gissur hvíti nefndur á nafn. Í frásögnum af kristnitökunni er oftast fjallað um fleiri persónur, t.d. Friðrik biskup, Þangbrand, Síðu-Hall, Hjalta Skeggjason, Snorra goða, Þorgeir Ljósvetningagoða. Fyrir hvað voru þeir þekktir? Leitið upplýsinga á Neti eða í bókum um mennina sem nefndir eru hér að ofan. Hvernig tengdust þeir kristnitökunni? Skiptið á milli nemenda og þeir segja svo hver öðrum frá því sem þeir fundu.
- Frásögnin um kristnitökuna býður upp á skemmtilegar útfærslur í leikrænni tjáningu. T.d. má hugsa sér að setja saman stuttan leikþátt þar sem kristnitakan er færð til nútímans eða jafnvel má snúa dæminu við, þ.e. láta forseta í nútímanum fyrirskipa að tekin verði upp ásatru.

Fróðleikskorn

Kristnitakan á Íslandi

Efri myndin á bls. 64 sýnir Hilmar Örn Hilmarsson allsherjagoða helga **blót** ásatrúarmanna. Embættistákn hans er stallahringurinn, en í fornritum segir að slíkur hringur hafi tilheyrt hofi hvers heiðins goða á Íslandi; átti goðinn að rjóða hann blóði nauks sem fórnað var við opinber blót og bera hann (sem armhring) á þingum.

Neðri myndin á bls. 64 sýnir svonefndan **keltneskan kross**, þ.e. krossmark þar sem hringur tengir saman álmur krossins. Á Írlandi og víðar um Bretlandseyjar voru reistir stórir steinkrossar með þessu formi. Þaðan gæti Auður djúpúðga hafa þekkt fyrirmyndina ef hún reisti krossa á helgistað sínum. Á landnámsöld hafa margir Íslendingar þekkt til keltneskrar kristni en óljóst er hvort hún hafði varanleg áhrif.

Af skýringum fornrita á kristnitökunni er í kaflanum notuð sagan af gíslatöku Ólafs Tryggvasonar (ásamt hættunni á siglingabanni) af því að hún er einföld og skiljanleg. Miklu frægari sögu, þ.e. lýsingu Ara fróða með Þorgeir Ljósvefningagoða í aðalhlutverki, er hins vegar sleppt vegna þess hve margbrotin hún er og erfitt að sleppa úr henni án þess að valda misskilningi. Samkvæmt Ara var atburðarásin þessi:

- (1) Heiðnir og kristnir búast til bardaga á Alþingi. Honum verður þó afstýrt (ekki lýst hvernig).
- (2) Daginn eftir fá leiðtogar hinna kristnu að flytja mál sitt í friði á Lögbergi.
- (3) Heiðnir og kristnir „segja sig úr lögum“ hvorir við aðra (þ.e. ákveða að mynda aðskilin samfélög sem hvort hafi sína trú og sitt skipulag). Í samræmi við það velja kristnir menn sinn eigin lögsögumann.
- (4) Lögsögumennirnir tveir semja um það að hinn heiðni, Þorgeir Ljósvefningagoði, skuli einnig segja upp lög fyrir kristna samfélagið. Væntanlega er þá búið að semja um eða ákveða nokkurn veginn aðalatriði þeirra laga.
- (5) Þorgeir „leggst undir feld“ og liggur til næsta dags án þess að tala. Kannski til að hugsa ráð sitt, kannski að bíða eftir vitrun eða leiðsögn frá þeim goðmögnum sem hann trúði á.
- (6) Þorgeir heldur ræðu að Lögbergi, óttast að aðskilin samfélög leiði til ófriðar, vill að menn breyti fyrri ákvörðun og fallist á málamiðlun um „ein lög og einn sið“ (siður = trúarbrögð).
- (7) Báðar fylkingar fallast á tillögu Þorgeirs og samþykkja fyrir fram þau málamiðlunarlög sem hann hyggst segja upp. (Samþykkið virðist gefið án þess menn viti hvaða málamiðlun Þorgeir hefur í huga. Hugsanlega treysta heiðnir menn á að honum hafi vitrast góð lausn undir feldinum.)
- (8) Þorgeir ákveður að allir séu skyldir að vera kristnir og taka skírni. Á móti kemur málamiðlun um að „blóta á laun“, ekki að það sé beinlínis leyft en er aðeins refsivert ef það er sannað með vitnum.

- (9) Önnur málamiðlun er sú að leyfa áfram að nota hrossakjöt og bera út börn (sem tákna væntanlega að öðrum lögum sé breytt eftir því sem hinir kristnu höfðu krafist, t.d. um skyldleika hjóna).

Ari dáist að boðskap Þorgeirs um málamiðlun og friðsamlega lausn. Frá nútímans sjónarmiði er lausnin vissulega friðsamleg, hins vegar varla réttnefnd málamiðlun því að hinir heiðnu, sem þó eru í meirihluta, þurfa að slaka miklu meira til og afsala sér trúfrelsi. Eiginlega snýst sagan um það hvernig heiðni flokkurinn var plataður – góðu heilli að skilningi hins kristna sagnaritara – til að sitja uppi með niðurstöðu sem hann hefði aldrei gengið að í samningum.

Heiðni og kristni

Bls. 65–67

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvaða munur er á heiðni og kristni?
- Er eitthvað sameiginlegt með þessum trúarbrögðum?
- Hvaða trúarbrögð þekkja nemendur fleiri en þessi?
- Hvað var það sem heiðnir menn máttu gera eftir að kristni var tekin upp á Íslandi?

Verkefni

- Ef breyta ætti um trú á Íslandi í dag, hvernig undanþágur ætti að gera? Þ.e. hverju myndum við vilja halda af kristnum siðum og venjum?

Rúnir og handrit

Bls. 67–69

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvað eru rúnir?
- Hvernig letur þekkja nemendur? eru allir í heiminum með eins letur í dag? Skoða arabískt letur, kínverskt og t.d. rússneskt.

Verkefni

- Nemendur teikna upp eða búa til rúnasteina. Nota má steina úr náttúrunni og skrifa á þá eða búa þá til úr leir og rista rúnirnar í þá. Búið til poka fyrir rúnirnar úr leðri eða öðru efni. (Ath. samstarf við verkmenntakennara.)

Sveitafólk

Bls. 69–71

Umræður eftir lestur kaflans

- Hvaða munur er á því að vera Íslendingur fyrir á tímum eða nú? Kostir og gallar.
- Hefðu þið vilja búa í samfélagi eins og lýst er í bókinni? Af hverju / af hverju ekki?

Verkefni

Í þessum kafla er verið að lýsa því hvað lífið fyrir á öldum var ólíkt lífinu núna. Allt sem er nefnt í kaflanum hefur á einhvern hátt breyst. Sumt hefur breyst algerlega: nú getur til dæmis enginn strákur orðið víkingur. Sumt hefur bara breyst að nokkru leyti: við notum til dæmis enn þá kúamjólk þó að flestir kaupi hana í búð frekar en að mjólka sínar eigin kýr.

- Finnið nú eitthvað fleira í kaflanum sem hefur breyst alveg og líka eitthvað sem hefur bara breyst að nokkru leyti. Hver finnst ykkur vera allra stærsta breytingin?

Fróðleikskorn

Sveitafólk

Íslenskt ullarefni, sem flutt var út til Noregs, hét **vaðmál** og var ekki aðeins helsta útflutningsvara Íslands í margar aldir heldur líka **gjaldmiðill** (fólk borgaði skuldir sínar í vaðmáli) og **verðeining** (verðmæti voru reiknuð í **álnum** vaðmáls, hærri upphæðir í **hundruðum** sem þýddi 120 álnir (120 = „stórt hundrað“). Þegar Íslendingar ferðuðust til útlanda tóku þeir með sér marga stranga af vaðmáli sem **gjaldeyri**.

Þrælar

Bls. 71–72

Umræður eftir lestur kaflans

- Rifjið upp umfjöllunina um þræla í Rómaveldi fyrir í bókinni.
- Hvað er líkt og hvað ólíkt ef við berum saman þrælahald í Róm og á Íslandi?

Verkefni

- Hvaða ástæður gætu verið fyrir því að Íslendingar hættu að halda þræla? Setjið allar hugmyndirnar á veggspjald og kjósið svo um líklegustu hugmyndina.

Fróðleikskorn

Þrælar

Brynhildur Guðjónsdóttir (mynd bls. 71) samdi og flutti einleikinn *Brák* í Landnámssetrinu í Borgarnesi.

Ambáttin Þorgerður brák er persóna í Egils sögu og sagt að við hana sé kennt Brákarsund við Borgarnes. Samkvæmt náttúrunafnakenningu Þórhalls Vilmundarsonar er líklegra að sunni dragi nafn af verkfærinu brák sem var hringur úr horni, notaður til að elta skinn. Sterkir sjávarfallastraumar í sundinu hafi minnt á skinnið sem dregið var af krafti fram og aftur um brákina. Síðan hafi nafnið Brákarsund orðið kveikja að sögunni um ambáttina. Á líkan hátt virðast margar persónur fornsagna, m.a. landnámsmenn, sækja nöfn sín í örnefni.

Eigandi þræls gat „selt hann eða gefið“, segir í kaflanum, og í rauninni gat hann dregið hann líka án þess að baka sér refsingu. En það hefur varla verið algengt. Í íslenskum þjóðveldislögum, sem geyma alls konar ákvæði um þræla og þrælahald, er m.a. rætt um framfærslukostnað óvinnufærra þræla. Af því er ljóst að gagnslausir þrælar voru ekki dregnir á sama hátt og aflóga húsdýr; með þá var farið eins og fólk, ekki dýr.

Ýmsar hugmyndir eru til um hvernig og hvers vegna þrælahald hafi lagst niður á Íslandi en engin einföld skýring virðist trúverðug. Þetta sama, að þrælahald leggist niður í raun án þess að það sé bannað eða formlega afnumið, gerðist í stórum hluta Evrópu á svipuðum tíma, aðallega á 11.–13. öld; góð skýring þyrfti því að eiga við víðar en á Íslandi.

Goðar og þing

Bls. 73–75

Umræður eftir lestur kaflans

- Berið saman Alþingi eins og það var og eins og það er núna. Skoðið til dæmis uppröðun á þingmönnum.

Verkefni

- Skoða stærstu fossa landsins og nöfn þeirra.

Fróðleikskorn

Goðar og þing

Í Landnámu og Íslendingasögum er iðulega greint frá því hvernig staðir séu kenndir við sögupersónur eða dragi nafn af atburðum sem þar gerðust. Nú er talið að mörg þessi staðanöfn séu upprunalega dregin af staðháttum (náttúrunöfn) eða landnytjum og sögurnar orðnar til seinna.

Goðafoss (mynd bls. 75) er hins vegar ekki nefndur á nafn í neinum fornritum. Sú saga, að eftir kristnitöku hafi Þorgeir Ljósvetningagoði kastað í fossinn skurðgoðunum úr hofi sínu, er ekki skráð fyrr en á 19. öld og engin leið að vita hvort hún var þá gömul eða nýlega mynduð.

Hvernig á nafni fossins stendur er ómögulegt að fullyrða. Sex fossar á landinu heita þessu sama nafni samkvæmt samantekt Svavars Sigmundssonar á vef Árnastofnunar (síðunni [Örnefni mánaðarins 2007](#)). Tveimur þeirra, í Skjálfandafljóti og í Þverá í Eyjafirði, fylgir sú seinni tíma sögn að skurðgoðum hafi verið kastað í þá eftir kristnitöku. Í Þverá eiga skurðgoðin að hafa breyst í klettastrýtur sem enn má sjá í gilinu, við Skjálfandafljót er bent á einkennilega kletta rétt neðan við fossinn „sem eru taldir vera goð þau sem gefið hafi fossinum nafnið“, og kletta-myndanir tengjast fleiri Goða-örnefnum. „Líklegt er því“, segir Svavar „að goðin í Goðafossunum séu upphaflega klettar og strýtur en ekki goðalíkneski“. Jafnvel má hugsa sér að drangarnir miklu í miðjum fossinum hafi verið kenndir við goð.

Skammt neðan við Goðafoss er eyja í Skjálfandafljóti sem nefnist Þingey því að þar var þingstaður héraðsins; við hana er kennd Þingeyjarsýsla.

Stjórnskipulagið sem lýst er í kaflanum er venjulega kallað **þjóðveldi** (til aðgreiningar frá konungsveldinu sem leysti það af hólmi) og við það kennd **þjóðveldisöld** sem tók við af landnámsöld og spannar tímabilið frá 930 (stofnár Alþingis, reyndar ekki öruggt) til 1262. Stundum er þó talað um **goðaveldi** (og þá goðaveldisöld) og má telja það rökréttara.

Segja má að íslenska þjóðveldið hafi verið **lýðveldi**, líkt og rómverska borgríkið, meðan þar réð ekki ríkjum konungur, keisari eða sambærilegur þjóðhöfðingi. En rétt eins og í Róm þurfti **lýðveldi** ekki að vera mjög **lýðræðislegt**. Helsti lýðræðisþáttur í skipulagi þjóðveldisins fólst í rétti bænda til að skipta um goða. Þar með áttu vinsælir goðar hægst með að hafa áhrif, líkt og vinsælir stjórnámálmenn fá mest áhrif í kosningum.

Skipan héraðsþinga og goðorða landið um kring er ekki þekkt með fullri vissu og hefur verið nokkrum breytingum háð. Fyrir hvern skóla má þó finna héraðsþing sem byggðarlagið hefur einhvern tíma átt sókn til. Þannig hefur t.d. höfuðborgarsvæðið og Suðurnes átt sókn til Kjalarnesþings á Þingnesi við Elliðavatn.

Um ábyrgð goðanna á heiðnu helgihaldi er í rauninni lítið vitað, nema heitið goði bendir til einhverra tengsla, og blótveislur voru helsta opinbera helgihaldið. Það er ekki heldur fullvíst hvort búðir á þingum voru með föstu þaki eða tjaldþaki. Þær voru samkvæmt heimildum „tjaldaðar“ en það getur átt við veggþjöld.

Þótt konur gætu ekki verið goðar (né setið í dómi eða gegnt öðrum opinberum hlutverkum) var mögulegt að kona **ætti** goðorð og léti karlmann koma fram sem goða fyrir sína hönd.

Hvar voru þau á ferð?

Bls. 76–77

Markmið kaflans

- Tilgangurinn með þessu lokaverkefni er að gefa tilefni til þemavinnu og árétta fyrri æfingar um notkun korta og tímatafs. Um leið gefst tilefni til að rifja upp atriði úr fyrri köflum bókarinnar.

Verkefnið

Verkum má skipta þannig að nokkrir nemendur fái st við hvert hinna sex verkefna. (Sem einfaldara verkefni er hægt að bæta við ferðum heilags Patreks samkvæmt kaflanum um hann.) Nemendur fá útprentað kort án nafna (kort á bls 68 í vinnublöðum) og teikna inn á það ferðir viðkomandi persónu eins og myndin á bls. 76 gefur vísbendingu um. Nota þarf landabréfabók með nafnaskrá til að finna hvar skáletruðu staðirnir eru. Nemendur kynna fyrir bekknum hvaða leið þeirra persóna fór.

1. Auður djúpúðga fæddist í Noregi þar sem faðir hennar var höfðingi. Hann gerðist víkingur, sigldi vestur um haf og settist að í Suðureyjum. Auður giftist öðrum víkingi sem var konungur yfir hluta af Írlandi. Hann féll í stríði. Eftir það var Auður með syni sínum

sem var víkingakóngur í Skotlandi. Hann féll líka. Þá fór Auður til Íslands og gerðist landnámskona í Dölum við Hvammsfjörð.

2. Ansgar fæddist í ríki Karls mikla þar sem nú er Frakkland. Hann varð munkur og kristniboði í Norður-Þýskalandi. Hann fór líka kristniboðsferðir til Danmerkur (Jótlands) og Svíþjóðar (Birka nálægt Stokkhólmi). Hann varð biskup í Hamborg og seinast erkibiskup í Brimum (Bremen).
3. Páll postuli var gyðingur frá Tarsus á suðurströnd Litlu-Asíu. Hann kynntist kristnum mönnum í Jerúsalem eftir dauða Jesú. Síðan ferðaðist hann um Rómaveldi til að boða kristna trú. Hann fór tvær ferðir um Litlu-Asíu og Grikkland. Síðast var hann fluttur sem fangi til Rómar (með viðkomu á Krít og Möltu) og líflátinn þar.
4. Haraldur harðráði var bróðir Ólafs helga Noregskonungs. Þegar bróðir hans var dáinn og óvinir þeirra komnir til valda flýði hann til Svíþjóðar. Svo fór hann til Kænugarðs (sem nú er Kíev í Úkraínu) og varð hermaður hjá konunginum í Garðaríki. Þaðan fór hann til Miklagarðs (nú Istanbul) og varð herforingi hjá keisaranum þar. Hann fór meðal annars til Sikileyjar að berjast við múslima. Þá fór hann aftur til Garðaríkis og giftist dóttur konungsins. Síðan varð hann konungur í Noregi. Hann gerði innrás í England en beið ósigur og féll.
5. Júlíus Sesar átti heima í Rómaborg. Hann stýrði rómverskum her sem sigraði alla Gallíu. Þaðan sigldi hann einu sinni til Bretlands. Svo sneri hann heim og varð æðsti maður í Róm. Hann notaði herskip til að elta rómverska óvini sína til Grikklands og alla leið til Egyptalands. Hann var myrtur heima í Róm.
6. Karl mikli var konungur Franka sem áttu heima í Frakklandi og vesturhluta Þýskalands. Hann fór margar herferðir. Einu sinni barðist hann við múslima sem réðu yfir Spáni. Einnig barðist hann við Langbarða á Norður-Ítalíu og lagði ríki þeirra undir sig. Í einni herferðinni vann hann landið sem nú heitir Ungverjaland. Hann lagði líka undir sig lönd Saxa í Norður-Þýskalandi. Karl fór til Rómar þar sem sjálfur páfinn krýndi hann sem keisara. Hann dó í Aachen í Þýskalandi.

Og hvenær?

Til að raða fólkinu í tímaröð er gott að leita upplýsinga í kennslubókinni sjálfri. Þá finnast ártöl tengd Sesari (d. 44 f.Kr.) og Karli mikla (um 800). Auður djúpúðga finnst nefnd sem landnámskona á Íslandi og þarf þá að miða við tímasetningu landnáms (hófst um 870).

Hinir þrír eru ekki nefndir framur í bókinni. Þá þarf að leita upplýsinga um menn sem nefndir eru í sambandi við þá: Karl mikla (sem var fullorðinn þegar Ansgar fæddist), Jesú (sem var dáinn þegar Páll gerðist kristniboði) og Ólaf helga (sem var eldri bróðir Haralds harðráða).

Þannig má átta sig á að Páll komi á eftir Sesari (Sesar var eldri en Ágústus, Ágústus eldri en Jesús, Jesús eldri en Páll) en á undan Karli mikla (sem var til löngu eftir að Rómaveldi varð kristið);

Ansgar á milli Karls og Auðar; en Haraldur síðastur (yngri en Ólafur helgi sem kom á eftir Ólafi Tryggvasyni sem var konungur þegar Ísland varð kristið, en það gerðist eftir tíma landnámsmanna).

Svo er hægt að finna ártöl í öðrum heimildum. Öllum þessum persónum má t.d. fletta upp í alfræðiritum, s.s. *Íslensku alfræðiorðabókinni* eða *Wikipedíu*. Einnig mætti prófa að finna þær í *Söguatlas* Námsgagnastofnunar sem sýnir líka á kortum ferðir sumra þeirra.

Ef bekkurinn á langa tímalínu úr ártalakaflanum er hægt að tengja þetta verkefni við hana, t.d. með því að festa á hana kortin sem ferðirnar eru teiknaðar á.